Eduskunnan hallintovaliokunta

Keskusrikospoliisin asiantuntijalausunto hallituksen esitykseen 188/2025

1 Lausuntopyyntö

Eduskunnan hallintovaliokunta pyytää Keskusrikospoliisin asiantuntijaa kuultavaksi ja kirjallista asiantuntijalausuntoa. Keskusrikospoliisin lisäksi asiantuntijana kuullaan Poliisihallituksen edustajaa ja kirjallista asiantuntijalausuntoa on lisäksi pyydetty Poliisihallitukselta, Helsingin poliisilaitokselta sekä Kaakkois-Suomen poliisilaitokselta.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettaviksi esitutkintalakia, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia ja oikeudenkäymiskaarta.

Esityksen tarkoituksena on sujuvoittaa rikosprosessia. Esityksen mukaan esitutkinnan ja syyteharkinnan osalta muutettaisiin asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen selvittämistä ja käsittelyä, rikosilmoituksen kirjaamisvelvollisuutta, toimenpiteistä luopumista, esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuutta, loppulausuntomenettelyä ja päätösten perusteluvelvollisuutta. Lainsäädäntöön lisättäisiin säännökset oikeuksien ja velvollisuuksien ilmoittamisesta kuulusteltavalle sekä tiedottamisesta esitutkinnassa. Lisäksi mahdollistettaisiin yleistiedoksiannon käyttö ja rikosilmoituksen liittäminen samasta rikoksesta tehdylle aikaisemmalle ilmoitukselle.

Rikosasioiden tuomioistuinkäsittelyn osalta mahdollistettaisiin haasteen puhelintiedoksianto silloin, kun asia voidaan käsitellä kirjallisessa menettelyssä tai vastaajan poissaolosta huolimatta. Vastaavaa menettelyä voitaisiin käyttää myös haastemiehen tavatessa sattumalta jonkun haastettavan. Kirjallisen menettelyn ja poissaolokäsittelyn soveltamisaloja laajennettaisiin korottamalla enimmäisrangaistuksia ja sujuvoittamalla näiden menettelyjen käyttöä.

Ehdotetuilla muutoksilla tavoitellaan rikosoikeudenhoidon resurssien nykyistä oikeudenmukaisempaa ja tarkoituksenmukaisempaa kohdentamista. Rikosprosessia sujuvoittamalla voidaan antaa oikeusturvaa tehokkaammin ja lyhentää käsittelyaikoja.

2 Keskusrikospoliisin lausunto

2.1 Yleistä

Keskusrikospoliisi pitää nyt annettua hallituksen esitystä hyvänä ja kannatettavana, ja yleisesti kannattaa ehdotettuja lainsäädäntömuutoksia. Muutoksilla sujuvoitetaan esitutkintaa ja rikosprosessia kokonaisuudessaan erityisesti poliisin nk. päivittäisrikosten tutkinnan kohdalla. Keskeinen tavoite on kohdentaa esitutkintaviranomaisten resursseja erityisesti vakavien rikosten paljastamiseen ja selvittämiseen, kuitenkin siten, että asianosaisten oikeusturva ei heikkene ja rikosvastuu toteutuu myös päivittäisrikosten kohdalla.

Ehdotetut esitutkintalain muutokset eivät yksittäisinä ole suuria, mutta osaltaan joustavoittavat asioiden käsittelyä tutkinnassa sekä esitutkintaviranomaisten ja syyttäjien välillä. Koko rikosprosessin nopeuttaminen on myös asianosaisten edun mukaista.

Keskusrikospoliisi esittää kuitenkin huomion, että nyt ehdotetuilla muutoksilla arvioidaan olevan vain marginaalisia työmäärää vähentäviä vaikutuksia esitutkintaviranomaisissa. Esimerkiksi ehdotettu loppulausuntomenettelyn velvoittavuus saattaa pikemminkin lisätä esitutkintaviranomaisen työtä.

2.2 Asianomistajan yksityisoikeudellisten vaatimusten selvittäminen

Keskusrikospoliisi kannattaa esitettyä muutosta. Keskusrikospoliisi pitää esitutkinnan ja rikosprosessin sujuvoittamisen kannalta tarkoituksenmukaisena kirjausta siitä, että asianomistajan yksityisoikeudelliset vaatimukset olisi esitettävä kohtuullisessa ajassa, eli yleensä 1-2 viikossa.

Asianomistajan näkökulmasta on myönteistä, jos syyttäjä ajaa asianomistajan yksityisoikeudellista korvausvaatimusta. Keskusrikospoliisi kuitenkin pitää kannatettavana esitettyä muutosta siitä, että syyttäjä voisi jo esitutkinnan aikana ilmoittaa, ettei ota asianomistajan vaatimusta ajaakseen, jolloin näitä vaatimuksia ei tarvitse selvittää esitutkinnassa. Ehdotettu muutos sujuvoittaisi tutkintaa erityisesti laajoissa rikosasioissa, sillä korvausvaatimusten selvittäminen vie aikaa. Esimerkkinä Keskusrikospoliisi nostaa ns. Vastaamo-tutkinnan, johon nykyinen prosessi ei soveltunut. Tutkintakokonaisuudet, joissa on kymmeniä tai satoja tuhansia asianomistajia, joihin liittyvät monet velvoitteet, kuten heidän henkilöllisyyden selvittäminen ja kuulusteleminen sekä tutkinnasta erillisten esitutkintapöytäkirjojen laatiminen, tukkivat rikosprosessin sen kaikissa vaiheissa.

2.3 Rikosilmoituksen kirjaaminen

Keskusrikospoliisi kannattaa ehdotettua muutosta siitä, että isoissa rikoskokonaisuuksissa samaa rikoskokonaisuutta koskevat ilmoitukset voidaan käsitellä yhdellä rikosilmoituksella. Ehdotettu muutos säästäisi poliisin työaikaa, sekä selkeyttäisi asian käsittelyä, kun samaa rikosta koskevat ilmoitukset voitaisiin käsitellä yhdessä. Useiden samaa rikosta tai rikoskokonaisuutta koskevien ilmoitusten kirjaaminen yhdelle ilmoitukselle sujuvoittaisi myös muiden kuin laajojen rikoskokonaisuuksien käsittelyä. Tällöin myöskään syyteharkintaan ei tarvitsisi toimittaa asianomistajakohtaisia pöytäkirjoja. Asian käsittelyn kannalta olisi myös selkeämpää käsitellä samaa rikosta koskevia ilmoituksia yhdessä sen sijaan, että laajoissa rikosasioissa saatetaan kirjata jopa tuhansia erillisiä rikosilmoituksia.

Keskusrikospoliisi toteaa kuitenkin, että kaikilla rikosprosessiin osallistuvilla tahoilla tulisi olla valmius ottaa tämä myös tietojärjestelmien osalta käyttöön niin, että hyödyt ovat mahdollisimman suuret.

Keskusrikospoliisi kannattaa ehdotusta siitä, että rikosilmoitusta ei kirjata rikosilmoituksena, jos kehotusta täydentää puutteellista ilmoitusta ei noudateta ja ilmoitus on asian laatu huomioon ottaen olennaisesti puutteellinen tai on ilmeistä, ettei rikosta ole tehty. Tarvittaessa kirjaamatta jättämisestä tehtäisiin esitutkintapäätös.

2.4 Esitutkinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

Keskusrikospoliisi kannattaa ehdotusta. Koska ehdotettu muutos koskee ilmeisen vähäisiä rikosasioita, on käytännössä olemassa kuitenkin vaara, että nyt ehdotettu muutos näyttäytyy kansalaisille joidenkin vähämerkityksellisinä pidettyjen rikosten dekriminalisaationa. Tätä voidaan torjua kouluttamalla esitutkintaviranomaisia, sekä viestimällä siitä, että poliisi edelleen tutkii vahingollisimmat rikokset, mutta resursseja joudutaan priorisoimaan.

Keskusrikospoliisi toteaa tässä yhteydessä, että esitutkinnan toimittamatta jättämisen ja lopettamisen tulisi olla mahdollista nykyistä laajemmin myös ns. tietoverkkoliitännäisissä rikoksissa. Joissain tapauksissa ns. tutkimispakko saattaa estää asian ilmoittamisen poliisille, kun ilmoittaja pelkää asian julkiseksi tulemista ja mahdollista mainehaittaa. Tällaisesta Keskusrikospoliisi nostaa esimerkiksi pörssiyhtiöt. Tietoverkkorikollisuuden oikean

tilannekuvan kannalta olisi tärkeää, että näiden rikosten uhreiksi joutuneet tahot tekisivät nykyistä useammin poliisille rikosilmoituksen. Tämä mahdollistaa tietojohtoisen poliisitoiminnan.

Poliisilla on lisääntynyt kyky paljastaa verkossa tapahtuvaa rikollisuutta, kuten rajat ylittävää laittomien aineiden, esineiden ja palveluiden kauppaa sekä pimeän verkon kauppapaikkoja tai saada haltuun järjestäytyneen rikollisuuden toimijoiden välistä viestintää tai rikosten toteuttamiseen käytettyjen palvelinten sisältöä. Tämän tiedon analysointi mahdollistaa ajantasaisen tilannekuvan muodostamista järjestäytyneen rikollisuuden keskeisistä toimijoista ja heidän välisistä suhteistaan esimerkiksi huume- ja tietoverkkorikollisuudessa. Tilannekuvan avulla voidaan torjua yhteiskunnalle haitallisimpia rikollistoimijoita.

Tällä hetkellä haasteeksi muodostuu se, että tietojen seulonnan yhteydessä voi paljastua jopa tuhansia tavanomaisia vanhoja Suomessa tai ulkomailla tapahtuneiksi epäiltyjä huumerikoksia tai tietomurtoja. Nykylainsäädännön perusteella poliisi on velvollinen käynnistämään esitutkinnan jokaisessa paljastuneessa tapauksessa.

Esimerkiksi Tor-verkossa toimineen Silkkitie-kauppapaikan sulkemisen yhteydessä (2019) poliisi joutui käynnistämään aluevastuuperiaatteen mukaisesti esitutkinnan n. 7 000 vanhan huumausainerikoksen osalta, joista osa koski vuosien takaisia pieniä huumeeriä. Poliisi joutuu tällöin tutkimaan vanhoja käyttörikoksia, joissa ei ole asianomistajia, vaikka resurssit tulisi kohdistaa järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan sekä haitallisimpien rikollistoimijoiden paljastamiseen. Rikostorjunnan vaikuttavuuden näkökulmasta tämä ei ole poliisin tavoite eikä välttämättä yhteiskunnankaan intressi. Vastaavia haasteita tulee esille myös laajamittaisissa tietoverkkokokonaisuuksissa (esim. Vastaamo), joissa saattaa olla kymmeniätuhansia asianomistajia tai joissa on tutkittava valtavasti dataa, joka liittyy useisiin eri maihin. Poliisin resurssit suurimmissa kaupungeissa olivat hetkellisesti sidottuja siihen, että Vastaamo-tapauksen rikosilmoitukset kirjattiin poliisin järjestelmiin. Tällaiset aiheuttavat yhteiskunnalle merkittäviä kuluja muun muassa rikosprosessin myötä

Tällaisten juttujen rikosprosessin läpivieminen on haastavaa ja ennustettavissa on, että niin sanottujen ylisuurten rikostapausten määrä lisääntyy tulevaisuudessa.

Poliisilain 1 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan poliisin tehtävät on hoidettava tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti. Olosuhteiden vaatiessa tehtävät on asetettava tärkeysjärjestykseen. Poliisilain 1 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan poliisilla on oikeus luopua toimenpiteestä, jos sen loppuun suorittaminen voisi johtaa kohtuuttomaan lopputulokseen tavoiteltavaan päämäärään nähden. Kyseisen säännöksen ulkopuolelle on kuitenkin rajattu nimenomaisesti lain esitöissä rikoksen johdosta toimitettavaa esitutkinta.

Poliisilain 1 luvun 9 §:n suhdetta esitutkintatoimenpiteistä luopumiseen tulisi tarkastella pikaisesti uudestaan. Poliisilla tulisi olla mahdollisuus tietyin edellytyksin (*välttämättömyys*) luopua esitutkinnan suorittamisesta jo ennen esitutkinnan varsinaista aloittamista, mikäli siitä ei aiheudu merkittävää vaaraa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle eikä merkittävää huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon vaaraa. Esitutkintatoimenpiteistä luopumisessa tulisi huomioida muun ohella poliisilain 1 luvun 6 §:n mukainen säännös tehtävien asettamisesta tärkeysjärjestykseen. Tällaisella sääntelyllä pystyttäisiin vastaamaan edellä kuvattuihin haasteisiin.

Mahdollistamalla esitutkintatoimenpiteistä luopuminen tietyissä määritellyissä tilanteissa pystyttäisiin turvaamaan nykyistä paremmin muun muassa poliisin tilannekuvan muodostaminen tietoverkoissa tapahtuvasta laittomien aineiden kaupasta sekä tietoverkkorikoksista. Lisäksi poliisin tutkinnassa haltuun saamaa tietoa pystyttäisiin hyödyntämään ja

analysoimaan laajasta ilman, että poliisin toiminta- ja reagointikyky vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden paljastavaan tutkintaan lamautuu. Muutoksella olisi suoria vaikutuksia myös syyttäjä- ja tuomioistuinlaitoksiin.

Lisäksi Keskusrikospoliisi nostaa kysymyksen, onko tarkoituksenmukaista käyttää esitutkintaviranomaisen resursseja asioihin, joissa rikosilmoitus kirjataan vain vakuutusyhtiön korvauskäsittelyä varten.

2.5 Ilmoitus epäillyn oikeuksista ja ennen kuulustelua tehtävät ilmoitukset

Keskusrikospoliisi kannattaa ehdotettua muutosta, että kuultavalle lähetetään tiedoksi hänen oikeudet ja velvollisuudet jo ennen kuulustelua. Muutos turvaa kuultavan oikeuksien toteutumisen ja sujuvoittaa kuulustelua. Käytännössä tämä malli on jo käytössä.

2.6 Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän esitutkintayhteistyö ja loppulausuntomenettely

Keskusrikospoliisi kannattaa ehdotusta esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuuden kirjaamisesta lakiin. Käytännössä kuitenkin resursseilla on ratkaiseva merkitys siinä, miten syyttäjät ehtivät osallistua esitutkintaan nykyistä laajemmin.

Nykyisellään yhteistyö on sujuvaa ja reaaliaikaista kaikista vaativimmissa rikosjutuissa.

Loppulausuntomenettelyä koskevaa säännöstä on ehdotettu muutettavaksi siten, että jos loppulausuntomenettelyä käytetään, tulisi esitutkintaviranomaisen neuvotella syyttäjän kanssa loppulausuntopyynnön sisällöstä ja sen mahdollisesti edellyttämistä toimenpiteistä sekä mahdollisesta tarpeesta esitutkinnan täydentämiseen annetun loppulausunnon johdosta. Keskusrikospoliisi kiinnittää tältä osin huomiota siihen, että ehdotettu neuvotteluvelvollisuus edellyttää syyttäjältä käytännössä esitutkinta-aineiston huolellista läpikäyntiä, mitä voi työmääränä verrata syyteharkintaan. Syyttäjien resurssitilanteesta johtuen ehdotettu muutos johtaisi tutkinta-aikojen ja rikosprosessien pitkittymiseen.

Loppulausuntomenettelyn velvoittavuus lisää esitutkintaviranomaisten ja syyttäjien työtä esitutkintavaiheessa, mutta ehdotuksessa esitetyllä tavalla onnistuessaan se vähentäisi työmäärää syyteharkinnan ja myös oikeudenkäynnin aikana.

Keskusrikospoliisi kannattaa ehdotusta loppulausuntopyyntöjen yksilöimisestä. Keskusrikospoliisi toteaa kuitenkin, että mikäli epäilty ei käytä avustajaa, on olemassa vaara, että epäilty saattaa luulla, ettei hänellä ole mahdollisuutta lausua muusta kuin poliisin yksilöimistä asioista. Tämä saattaa rajoittaa puolustautumisoikeutta ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista.

Lisäksi epäiltyjen avustajilla on yhä käytännössä mahdollisuus viivästyttää rikosprosessia, koska lisätutkintapyyntöjä voi esittää missä tahansa rikosprosessin vaiheessa. Epäillyillä ei useinkaan ole tavoitteena selkeyttää ja nopeuttaa rikosprosessia, vaan tavoitteena on luoda vaikutelma asian sekavuudesta ja epävarmuus syyllisyydestä.

2.7 Perusteluvelvollisuuden keventäminen

Keskusrikospoliisi kannattaa ehdotusta, mutta toteaa, että on tärkeää laatia perustelut asian laadun ja laajuuden edellyttämällä tavalla niin, että asianosainen ymmärtää ne.

2.8 Yleistiedoksianto erityisen laajoissa rikosasioissa

Keskusrikospoliisi kannattaa ehdotusta. Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan yleistiedoksiantoa voitaisiin hyödyntää myös laajojen esitutkintojen tuhansien asianomistajien ja heidän korvausvaatimusten selvittämisessä.

2.9 Tiedottaminen esitutkinnassa

Keskusrikospoliisi kannattaa ehdotettua muutosta, että esitutkintaviranomainen saa antaa henkilön nimen julkisuuteen, jos hän on itse antanut sen julkisuuteen tai suostunut siihen.

Keskusrikospoliisi toteaa lisäksi, että on tärkeää säilyttää poliisilla ja muilla esitutkintaviranomaisilla esitutkintalain mukainen tiedottamisoikeus esitutkintaan liittyvistä asioista, vaikka kokonaisuudella olisi poliittisia tai muita voimakkaita intressejä.

3 Lopuksi

3.1 Esitutkinnan muotosäännösten tarkastelu

Vuoden 1998 rikosprosessiuudistuksessa akkusatoriseen menettelyyn siirtymisen myötä oikeudenkäymiskaareen otettiin kielto käyttää rikosasiassa todisteena esitutkintapöytäkirjaan merkittyä kertomusta. Esitutkinnan muotosäännökset ovat viime vuosina tarkentuneet ja lisääntyneet merkittävästi. Erityisesti muotosäännöksiä liittyy esitutkintatoimenpiteiden ja kuulustelujen kirjaamiseen sekä loppulausuntomenettelyyn ja syyttäjäyhteistyöhön. Esitutkintapöytäkirja tuotetaan edelleen aiemman kaltaisesti "raskaimman" mukaisesti eikä pöytäkirjan merkitys rikosprosessissa ei ole juurikaan vähentynyt.

Kuulustelujen pöytäkirjaamisen keventäminen mahdollistamalla nykyistä laajemmin kuulustelutilaisuuden tallentaminen todisteena käyttämistä varten voisi esimerkiksi olla keino keventää esitutkintaprosessia ja lisätä rikostorjunnan kustannustehokkuutta sekä käyttää rajallisia tutkintaresursseja tarkoituksenmukaisemmin yhdessä syyttäjä- ja tuomioistuinlaitoksen kanssa. Samalla nykyistä paremmin toteutuisi lain hengen mukainen välittömyysperuste tuomioistuimissa. Nykyinen esitutkintalain 9 luvun 4 § rajaa tämän mahdollisuuden hyvin pieneen joukkoon tilanteita asianomistajien ja todistajien osalta (nuori ikä tai henkisen toiminnan häiriintyminen, seksuaalirikokset).

Tällainen niin sanotun ennakollisen kuulemisen mahdollistaminen olisi muun ohella tärkeää etenkin kansainvälisissä sotarikoksiin liittyvissä esitutkinnoissa, joissa todistajat sijaitsevat toisessa maanosassa. Todistajien kuulemisten toteuttaminen on tällaisten rikosten esitutkinnassa haastavaa, sillä todistajia joudutaan kuulemaan usein kotimaassaan vaikeissakin olosuhteissa. Nykylainsäädäntö pakottaa toistamaan jo kertaalleen esitutkinnassa toteutetun todistajien kuulemisen vähintään alioikeusvaiheessa, mikä vaatii esitutkintaviranomaisilta ja tuomioistuinlaitokselta resursseja.

4 Allekirjoitus

Timo Kilpeläinen, Keskusrikospoliisin apulaispäällikkö

Lauri Pajunoja, rikostarkastaja

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 24.02.2026 klo 11:49. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Jakelu

Eduskunnan hallintovaliokunta
Poliisihallitus

Keskusrikospoliisi
poliisi.fi